

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВУЗІВ ПРИ НАВЧАННІ ОСНОВАМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сергій ГАНЖЕЛА (Кіровоград)

У статті розглядається компетентнісний підхід, що полягає в набутті та розвитку у студентів набору ключових, загальногалузевих, предметних, професійних та інформаційних компетентностей.

В статті розглядається компетентнісний підхід, який заключається в придобанні і розвитку у студентів набору ключових, загальногалузевих, предметних, професійних та інформаційних компетентностей.

Ключові слова: компетенція, компетентність, інформаційна компетентність, професійна компетентність, інформаційно-комунікаційні технології, основи інформаційних технологій.

Національна політика розвитку інформаційного суспільства в Україні ґрунтується на таких основних засадах: пріоритетності науково-технічного та інноваційного розвитку держави; формування необхідних для цього законодавчих і сприятливих економічних умов; всебічного розвитку загальнодоступної інформаційної інфраструктури, інформаційних ресурсів та забезпечення повсюдного доступу до телекомунікаційних послуг та ІКТ; сприяння збільшенню різноманітності та кількості електронних послуг, забезпеченню створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів; поліпшення кадрового потенціалу; посилення мотивації щодо використання ІКТ; широкого впровадження ІКТ в науку, освіту, культуру, охорону здоров'я, охорону навколишнього середовища; забезпечення інформаційної безпеки [5].

Для успішної реалізації цих завдань необхідно забезпечити навчання, виховання, професійну підготовку людини для роботи в інформаційному суспільстві. Для цього

потрібно, насамперед, розробити методологічне забезпечення використання комп'ютерних мультимедійних технологій при викладанні шкільних предметів та дисциплін, врахування в системах навчання студентів педагогічних вищих навчальних закладів і перепідготовки вчителів особливостей роботи з ІКТ [5]. Ці надскладні завдання можна вирішити завдяки формуванню професійних компетентностей майбутніх вчителів. Суть компетентнісного підходу полягає в набутті та розвитку у студентів набору ключових, загальногалузевих та предметних компетенцій, які визначають його успішну адаптацію в суспільстві [9].

Сьогодні розробляються стандарти та моделі підготовки фахівців різного профілю, результати якої сформульовані у термінах компетентностей. Це дає змогу формувати у студентів готовність до майбутньої професійної діяльності, відповідну мотивацію навчально-пізнавальної діяльності, ціннісні ставлення до процесу та результатів такої діяльності, необхідні особистісні якості, їх загальну культуру, а також уникнути надмірної деталізації навчальних досягнень студентів [4, с. 5].

Проблемі компетентнісного підходу у навчанні присвячено багато досліджень, зокрема таких науковців, як В. Байденко, Н. Баловсяк, Г. Беліцька, Н. Бібік, Л. Берестова, М. Головань, Н. Грішанова, І. Гудзик, І. Зимня, Т. Кобильник, Н. Кузьміна, В. Куніцина, А. Маркова, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, Г. Селевко, Є. Смирнова-

Трибульська, Р. Уайт, Н. Хомський, А. Хуторський та інші.

Визначальними категоріями компетентнісного підходу в освіті є поняття "компетенції" та "компетентності", але усталеного погляду на ці терміни в науці поки що не існує. Тому для повноцінного впровадження компетентнісного підходу у вітчизняну освіту, зокрема для підготовки майбутніх вчителів, необхідно надати цим поняттям визначення, а також простежити їхній взаємозв'язок.

Компетентність можна розуміти як характеристику, що дається людині внаслідок оцінювання ефективності (результативності) її дій, спрямованих на розв'язання певного кола значущих для певного співтовариства завдань (проблем). Не слід протиставляти компетентність знанням, або умінням і навичкам. Поняття компетентності є ширшим поняттям за знання, або уміння, або навичка, воно містить їх у собі [6, с. 16].

Компетентність можна також розуміти як здатність ефективно й творчо застосовувати знання та вміння в міжособистісних стосунках-ситуаціях, що передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті загалом, і в професійних ситуаціях зокрема, оскільки такі знання та вміння забезпечують активне застосування навчальних досягнень у нових ситуаціях. Компетентність – поняття, що логічно походить від ставлень до цінностей, та від умінь до знань [13, р. 6].

Компетенція (від лат. *compete* – добиваюся, відповідаю, підхожу) – це коло повноважень, наданих законом, статутом або іншим актом конкретному органу або посадовій особі; знання і досвід у певній галузі [11, с. 613].

Український дидакт К. Баханов вважає, що компетенція – це загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, набутих завдяки навчанню [1, с. 38].

У "Новому тлумачному словнику української мови" слово "компетенція" трактується як "добра обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи, особи" [7, с. 874].

Російський педагог І. Осмоловська представляє компетенцію у двох значеннях: як коло питань, у яких хтось є добре обізнаним, володіє знаннями, досвідом, і як коло повноважень певного органу або посадової особи [8, с. 79].

Отже, можемо зазначити, що вчені, аналізуючи поняття "компетенція" і "компетентність", не ототожнюють їх. Зокрема Л. Фурсова вважає, що основна різниця між поняттями "компетенція" і "компетентність" полягає в тому, що перше визначається державою, певними установами або окремими особами, які організують той чи інший вид

діяльності, а друге набувається у процесі оволодіння знаннями, вміннями, навичками (компетенціями) і вказує на здатність і нахил індивіда до виконання певного виду діяльності [12, с. 13].

Реалії сьогодення вимагають від педагогічних ВНЗ вчителів з високим рівнем комп'ютерної грамотності незалежно від того, який предмет він буде викладати. Сучасний вчитель повинен вільно оперувати текстовим редактором, електронними таблицями, системами управління базами даних, використовувати в своїй роботі відомості з мережі Інтернет, вміти подати навчальний матеріал, використовуючи презентацію, спілкуватися з учнями та їхніми батьками за допомогою електронної пошти, застосовувати на своїх уроках специфічні програми навчального призначення, тощо. Тобто від вчителя вимагається вміння застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології навчання у повсякденній роботі. І завдання, яке стоїть перед викладачем курсу "Основи інформаційних технологій", надати сьогоднішньому студенту, майбутньому вчителю, таких базових знань, умінь і навичок, які допоможуть йому в роботі як вчителя-предметника, так і класного керівника.

З кожним роком усе більше вчителів використовують на своїх уроках сучасні інформаційно-комунікаційні технології, тобто використовують: персональний комп'ютер разом із педагогічними програмними засобами, мультимедійні засоби, спеціальну літературу тощо. Застосування комп'ютера для розв'язування спеціальних завдань потребує специфічних знань як інформатики, так і відповідної галузі науки, а також вміння працювати із спеціальними педагогічними програмними засобами. Цей матеріал можна знайти у відповідній літературі, або спробувати розібратися самостійно, при наявності базових знань і умінь роботи з сучасним персональним комп'ютером [3, с. 3]. Ці інформаційні компетентності майбутні вчителі повинні отримати саме під час вивчення курсу "Основи інформаційних технологій".

Під інформаційною компетентністю розуміють інтегративне утворення особистості, яке віддзеркалює її здатність до визначення інформаційної потреби, пошуку відомостей та ефективної роботи з ними у всіх їх формах та представленнях – як в традиційній, друкованій формі, так і в електронній формі; здатності щодо роботи з комп'ютерною технікою та телекомунікаційними технологіями, та здатності щодо застосування їх у професійній діяльності та повсякденному житті. Інформаційна компетентність є сукупністю трьох компонентів: інформаційна компонента (здатність ефективної роботи з відомостями,

повідомленнями, даними у всіх формах їх представлення); комп'ютерна або комп'ютерно-технологічна компонента (що визначає уміння та навички щодо роботи з сучасними комп'ютерними засобами та програмним забезпеченням); компонента застосовності (яка визначає здатність застосовувати сучасні засоби інформаційних та комп'ютерних технологій до роботи з інформаційними ресурсами та розв'язання різноманітних задач) [2].

Формування інформаційної компетентності здійснюється за допомогою цілого ряду факторів, одним з яких є зміст освіти, що містить у собі не тільки перелік навчальних предметів, але і професійні навички й уміння, що формуються в процесі оволодіння предметом.

Формування інформаційної компетентності у студентів педагогічних ВНЗ є потужним інструментом опанування нових знань, вмінь та навичок, ефективним засобом пояснення, проведення експерименту, висунення гіпотез, засвоєння нового матеріалу.

Молодий спеціаліст повинен перш за все мати базові знання, за допомогою яких можна оволодіти спеціальними вміннями і навичками. Базові знання з використання операційної системи, офісного пакету, мережі Інтернет, електронної пошти, а також використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій навчання на уроках він повинен отримати при навчанні основам інформаційних технологій. Тут можна говорити про необхідність вдало підібраних вправ і завдань, за допомогою яких будуть формуватися інформаційні і професійні компетентності. Система задач буде ефективною, якщо дотримуватися певних загально-методичних вимог та принципів, таких як науковість, диференційована реалізованість, реалізація провідних функцій задач у навчанні, методична доцільність поєднання теоретичних та практичних аспектів змісту курсу "Основи інформаційних технологій" в системі завдань, систематичність, зв'язок навчання з життям, доступність, свідомість [10, с. 2].

Під професійними компетентностями розуміють такі компетентності, завдяки яким особистість може виконувати власну професійну діяльність. Говорячи про студентів педагогічних ВНЗ, перш за все мається на увазі виконання своїх обов'язків, пов'язаних з організацією навчально-виховного процесу. Отже, завданням вищої школи є не лише озброєння майбутніх учителів відповідними фаховими знаннями, а й формування в них професійної компетентності. Адже саме компетентність набуває останнім часом все більшої актуальності у зв'язку з постійною трансформацією соціального досвіду, модернізацією сфери професійної освіти,

створенням різноманітних видів авторських педагогічних систем, зростанням рівня вимог суспільства до підготовки фахівця.

У сучасній школі однією з найважливіших у структурі професійної компетентності вчителя є інформаційна компетентність, сформованість якої дасть можливість майбутнім учителям належним чином організувати педагогічний процес з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, а також власну діяльність. Тому підбір завдань з "Основи інформаційних технологій" повинен бути ретельним і включати такі вправи, які згодом знадобляться вчителю у його професійній діяльності. При цьому не потрібно забувати, що комп'ютерна техніка разом із програмним забезпеченням вдосконалюється і змінюється практично кожного року, тому отримані професійні компетентності повинні бути достатніми для самостійного, швидкого й ефективного вдосконалення власних знань, вмінь і навичок при зміні програмного забезпечення і переході на інші програмні або офісні пакети. Тому про наявність тієї чи іншої компетентності взагалі говорити дуже важко і напевно некоректно, оскільки процес її формування може бути досить тривалий і здійснюватися під впливом різних факторів: навчання у закладах освіти, професійної діяльності, міжособистісного спілкування тощо. Тому далі, говорячи про набуття студентами певних компетентностей, будемо розуміти їх сформованість на певному рівні [4, с. 5].

Проблема професійної компетентності є дуже складною, багатоаспектною й від її розробки на теоретичному й прикладному рівнях значною мірою залежить якість підготовки сучасного педагога. Процес формування професійної компетентності ніколи не завершується і може удосконалюватися постійно. Вона змінюється, а рівень та якість її можна оцінити лише в конкретних ситуаціях діяльності вчителя відповідно до умов навколишньої дійсності.

Для формування професійних компетентностей студентів викладач курсу "Основи інформаційних технологій" повинен моделювати реальні професійні умови майбутнього вчителя. Особливу увагу потрібно приділити розвитку навичкам методичної роботи, тобто вмінням учителя пояснювати навчальний матеріал мовою, зрозумілою дітям, використовуючи як традиційні так і комп'ютерно-орієнтовані технології навчання. При чому у наш час інформаційного суспільства кожен вчитель повинен власним прикладом показувати не тільки професійну компетентність, а й вміння використовувати комп'ютер як у повсякденному житті, так і під

час проведення уроків, тобто мати сформовані інформаційні компетентності.

У межах курсу "Основи інформаційних технологій" у студентів формується готовність і бажання застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні і педагогічні технології навчання учнів, вони набувають досвіду щодо оформлення професійної документації, а також вміння самостійно проектувати і конструювати дидактичні матеріали з предмету.

Результатом сформованості професійної і інформаційної компетентностей є здатність майбутнього вчителя допомогти учням усвідомити, зрозуміти навчальний матеріал, виховати сучасну людину, здатну самостійно приймати виважені рішення у повсякденному житті. Ці цінні якості особистості можна розвивати завдяки правильно підібраним завданням з курсу "Основи інформаційних технологій", які сприяють формуванню професійної і інформаційної компетентностей майбутніх вчителів будь-якого напрямку.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Баханов К.О. Традиції та інновації в навчанні історії в школі: Дидактичний словник-довідник / Баханов К.О. – Запоріжжя, 2002. – 120 с.
2. Баловсяк Н.Х. Структура та зміст інформаційної компетентності майбутнього спеціаліста. [Електронний ресурс] / Н.Х. Баловсяк // Інститут інформатики. Збірник КОСН. Збірник 11. – Режим доступу до статті: http://www.ii.npu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=369%3A2009-11-27-12-10-09&catid=46%3A-11&Itemid=64&lang=uk.
3. Ганжела С.І. Інформатика, базовий курс для користувачів. Навчальний посібник / С.І. Ганжела, І.П. Ганжела – Кіровоград: ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2008. – 220 с.
4. Жалдак М.І. Модель системи соціально-професійних компетентностей вчителя інформатики / М.І. Жалдак, Ю.С. Рамський, М.В. Рафальська // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 2.

Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: Зб. наукових праць / Редрада. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – № 14. – С. 5–12.

5. Закон України "Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), – 2007, № 12, ст.102. – Режим доступу до статті: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=537-16>.

6. Компетентнісний підхід в освіті. Проблеми, поняття, інструментарій // Зарубіжна література. – №23 (47) грудень. – 2006 – С. 16–28.

7. Новий тлумачний словник української мови(у трьох томах). том 1, А – К / Укладачі: В.В. Яременко, О.М. Сліпущко. – Київ, Вид-во "АКОНІТ", 2006. – 926 с.

8. Осмоловская И.К. Ключевые компетенции и отбор содержания образования в школе / И.К. Осмоловская // Народное образование. – 2006. – №5. – С. 77–81.

9. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пирожко: [за ред. О.І. Пометун]. – К.: А.С.К., 2004. – 192 с.

10. Праворська Н.І. Система задач як засіб формування професійно значущих знань з інформатики студентів економічних спеціальностей: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 "Теорія та методика навчання (інформатика)" / Н.І. Праворська; Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2005. – 20 с.

11. Советский энциклопедический словарь. 3-е изд. М.: Советская энциклопедия, 1984. – 1600 с.

12. Фурсова Л. Від літературної компетентності – до життєвої компетентності (Формування літературної компетентності учнів на уроках української літератури в процесі використання контекстних матеріалів) / Л. Фурсова // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2005. – №5. – С. 12–21.

13. Quality education and competencies for life /Workshop 3/ Background Paper – 2004.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА :

Ганжела Сергій Іванович — завідувач кафедри інформатики Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: впровадження сучасних інформаційно-комунікативних технологій в навчальний процес.